

Басем прокинувся незвично рано. Ще не проспівав півень, а він уже встав з ліжка, озирнувся навколо і почав прислухатися до тиші, що панувала у кімнаті; тільки батькове хропіння час від часу порушувало її. Багія, Басемова мати, ще спала у своєму ліжку, а поряд із нею лежала його молодша сестра Суад. На підлозі поряд з місцем Басема було постелено для братів Ахмада та Сугейля. Батько, Муніф, спав на ліжку коло вікна, що виходило у садок. Уся сім'я вміщалася в одній спальні, а в сусідній кімнаті, яка мала вигляд просторої зали і вважалася вітальнею, вони приймали гостей.

Басем не знав, о котрій годині він устав з ліжка, і почав на дотик шукати прохід до ванної кімнати, а потім на широку веранду, щоб сісти там на софі, ще досі холодній від вологого нічного повітря. Він знав, що прокинувся до співу півня, який сповіщав наближення світанку. Хлопчик сів на софу і нетерпляче підставив обличчя свіжому вітерцеві, що повівав із садка. Потім витер сліди сліз, що котилися з очей, хоч як він не намагався їх стримати. Басем розумів, що так і не проспав. Майже всю ніч він крутився з боку на бік і відчував, можливо, вперше, як повільно тягнеться час: ця ніч була найдовшою у його житті. А ще йому здалося, що вона була найчорнішою, чорнішою навіть за ту щільну темряву, у якій він живе відтоді, як з'явився на світ. Ця ніч, що ось-ось мине остаточно, була довга й нещадна. Остання ніч, коли він спить у своєму ліжку, у цьому будинку, поряд із братами. Цей дім став

таким дорогим для нього: тут він знав напам'ять кожен куточок. Зокрема, цю терасу, яка звалась у них верандою і де він проводив дні й ночі, особливо влітку, зустрічаючи світанки, заходи сонця й вечірні сутінки.

Він сидів на софі, а серце стискала не знайома йому раніше туга. Туга прощання чи розлуки. Сьогодні прийде сільський голова, щоб відвезти його до «Спеціалізованої школи-пансіону для людей з порушеннями зору» десь на околицях Бейрута. Сьогодні опівдні він покине свою родину, дім, садок і село, чиї подвір'я й поля були йому за ігрові майданчики в дитинстві. Сьогодні опівдні він увійде у новий світ і почне життя, про яке майже нічого не знає. Він чув лише дешицю від сільського голови, коли той приходив до них, щоб переконати Басемову матір обов'язково віддати хлопця у школу, яка змінить на краще життя її незрячого сина, котрому виповнилося тринадцять років. Батько Басема у глибині душі вважав, що хлопець уже втратив намарне багато років, бо не здобув ніякої професії і не пройшов спеціального навчання для незрячих та слабкозорих людей. Він був переконаний, що його син здібний і вирізняється гостротою розуму й гарною пам'яттю. Але Багія не могла змиритися з думкою, що сина розлучать із нею. Вона не могла уявити, що Басем житиме десь сам, далеко від дому. Від самого народження хлопчика вона була дуже прив'язана до нього, завжди поряд, не шкодувала для нього материнської ніжності й тепла. Басем був її головною турботою. Його сестра і брати не отримували стільки уваги й піклування, скільки діставалося Басемові, але вони йому не заздрили. Він був їхнім старшим незрячим братом, і вони потай жаліли його, особливо коли усвідомлювали, що випереджують його у багатьох речах. Басем перевершував їх тільки у здатності запам'ятовувати і терпляче й уважно слухати, коли йому читали вголос книжки або священний Коран.

Мати не погоджувалася, щоб Басем покинув дім і вступив до спеціалізованої школи. Їй здавалося, що тоді він стане дитиною інтернату й перестане бути її сином, а його нове життя завадить йому повернутися до рідних, і сільський голова ніяк не міг її переконати. Проте вона врешті погодилася і поступилася, послухавши свого чоловіка, який добре знав таємницю її міцного зв'язку з незрячим сином, й усвідомивши, що витримає це. Жінка страждала від почуття провини, якого ніколи не виказувала перед своїми дітьми: вона вважала, що син успадкував свою хворобу від неї. Коли Басем з'явився на світ, ніхто не знав, що він незрячий. Навіть повитуха Умм Ібрагім*, у чиему домі він народився, не зауважила його сліпоти. Він був справним рум'яним дитям з ясним личком і аж пашів здоров'ям. Уже невдовзі він почав прикладатися до маминих грудей. І щоразу, коли мати клала його у маленьке ліжечко, на його губах вимальовувалася легка усмішка. Ця усмішка причарувала всіх — його матір, батька, а потім і повитуху, яка навідалася через кілька днів, щоб упевнитися, що з немовлям усе гаразд. Оскільки не всі діти всміхаються на першому тижні життя, ця усмішка була приємною несподіванкою, і всі погодилися, що це добрий знак, і вирішили

---

* «Умм Ібрагім» дослівно перекладається «мати Ібрагіма». В арабомовних країнах поширеним є звертання до чоловіка чи жінки за ім'ям їхньої першої дитини з приставкою «Абу», що значить «батько», чи «Умм», тобто «мати». Таким чином, повитуха Умм Ібрагім — мати сина на ім'я Ібрагім, а батьків Басема Муніфа і Багію можуть називати також Абу Басем та Умм Басем.

назвати хлопчика Басемом*. Адже дитина, що з'явилася на світ усміхаючись, не може зватись якимось інакше. Багія не помітила, що хлопчик не бачить: він нормально моргав повіками й міг рухати оченятами у різних напрямках, як і всі діти. Її спантеличила тільки білувата рідина, якою трохи сльозилися його очі, тож вона витирала її щоразу, коли вмивала його личко й тіло.

У бідних сім'ях повитуха була за лікаря і наглядала за дитиною, поки тій не виповниться місяць. Так Умм Ібрагім стала лікаркою і для немовляти Басема, який швидко ріс. Минуло майже два місяці, й прийшов зимовий холод. Хлопчик застудився, у нього піднялася температура, і мати була змушена піти до педіатра у сусіднє село. Сільські жінки приходили до нього, коли нездужали їхні діти чи коли хворіли вони самі. Коли лікар оглянув Басема, то відразу зрозумів, що це сильна застуда, і заспокоїв батьків, які принесли хлопчика. Проте його здивували очі Басема й білувата рідина, що збиралася навколо них. Провівши пальцями над його очима, він зауважив відсутність реакції: хоча очні яблука рухалися нормально, здавалося, що хлопчик не дивиться на його руку. Це здалося лікареві підозрілим, проте він нічого не сказав батькам. Натомість попросив їх привезти хлопчика до офтальмолога у південному місті Сайда, коли він видужає. Лікар виписав і видав їм висновок, який вони мали передати окулістові, що оглядатиме їхню дитину. За три дні застуда відступила і жар спав. Басем знову став активним: усміхався, бавився й агукав, тож батьки привезли його в клініку в Сайду, записавшись на прийом до одного з лікарів. У клініці медсестра взяла Басема на руки і занесла в кабінет, попросивши батьків почекати, поки хлопчикові перевірятимуть очі. Вони чекали десь півгодини: мати Басема почала нервувати, і чоловік спробував заспокоїти її. Щойно медсестра

* «Басем» арабською мовою означає «усміхнений».

винесла хлопчика, то передала батькові, що лікар хотів би поговорити з ним сам на сам. Мати пригорнула сина до грудей і почала гойдати його й заспокоювати, гладити по голівці. Коли лікар повідомив батькові Басема, що хлопчик не бачить, чоловік заціпенів.

— Мені прикро повідомляти вам цю страшну новину, — почав окуліст, — та ваш син народився незрячим. Ми проведемо додаткові обстеження, щоб точно визначити стан і його причину. Швидше за все, йдеться про успадковану сліпоту. У вашій родині чи у роду вашої дружини були випадки сліпоти?

— Не знаю... Принаймні в моїй родині не було, — відповів Муніф тремтячи й відразу додав: — Дідусь моєї дружини був сліпим.

— Приходьте з дитиною за тиждень, і ми проведемо точніші обстеження, — сказав лікар, а потім підвівся, взяв з шафи дві маленькі пляшечки і дав їх батькові.

— Це лікувальні краплі. Закапуйте їх в очі дитині тричі на день, а через тиждень приходьте знов. У вашого сина хороше здоров'я, але, на жаль, він незрячий. Спробуйте сказати про це дружині спокійно. Це неминуче її приголомшить, буде сильний шок. Вона мати, ви ж розумієте.

Чоловік вийшов з кабінету лікаря похмурий і засмучений, проте швидко опанував себе, усміхнувся й поцілував дитину, щоб дружина нічого не запідозрила. Вони вийшли з клініки.

Вдома мати почала закапувати краплі синові, вважаючи, що вони — від сліз, які збиралися в очах. Муніф же весь час був знервований і безрадісний: вночі він виходив на веранду і плакав, стримуючи схлипування. Він не знаходив собі місця: як він скаже дружині про сина? Як відкриє їй цю правду?

Ввечері, повернувшись з дружиною та сином від лікаря, Муніф пішов до свого старшого брата Аббаса. Братів буди-

нок був зовсім поряд: їхні оселі розділяв тільки спільний садок, який вони разом обробляли і де разом збирали врожай. Коли він увійшов, брата вразив його похмурий і невтішний вигляд.

— Що сталося, брате? — запитав Аббас.

Муніф сів на диван і заплакав. За ним увійшла братова дружина — вона зникла, почувши плач.

— Що сталося, брате? — повторив Аббас, а потім підвівся зі стільця і підійшов до нього.

— Біда, брате, біда, — відповів Муніф крізь сльози.

— Яка біда? Скажи нам. Заспокойся і розповідай. Що за біда?

— З Басемом! З моїм сином!

— Що з ним? Він упав? Захворів? Моя дружина була у вас дві години тому, і з хлопчиком усе було гаразд.

— Ніхто, крім мене, не знає про це нещастя. Навіть Багія.

— Та кажи вже, інакше я не витримаю!

— Сліпий. Басем сліпий. Він народився незрячим. Моя дитина не бачить, — Муніф ридав і зітхав, оплакуючи свою долю і долю свого сина.

Ця новина ошелешила Аббаса та його дружину як грім серед ясного неба. Вони розхвилювалися, жінка й сама заплакала. Це була жорстока і болісна новина. Неможливо було повірити, що Басем, Муніфів первісток, народився незрячим. Яка страшна доля! Всі притихли у скорботній мовчанці. Навіть Муніф перестав схлипувати й замовк. І якби не туркотіння маленької Зейнаб, доньки Аббаса, яка гралася на килимі, у кімнаті було б зовсім тихо.

За кілька хвилин Муніф підняв обличчя і витер сльози. Його голос тремтів:

— Я прийшов до вас, щоб ми подумали, як сказати про це матері Басема. Я не можу розповісти їй це сам. Але вона має знати. Вона дізнається рано чи пізно.

Аббас та його дружина шоковано мовчали. В житті двох братів було багато спільного. Вони працювали разом, проводили разом вечори, а їхні будинки були ніби однією спільною домівкою. Тож коли в Аббаса та його дружини народилася перша дитина, дівчинка Зейнаб, вони святкували це всі разом. І так само, коли народився Басем, радість прийшла в обидві оселі, адже хлопчик став сином для обидвох сімей, що були як одна. Аббас та Муніф єдині з усієї родини не переїхали з села до Бейрута. Решта трое братів вирішили почати життя у місті, коли їм надокучило займатися сільським господарством, а наймолодший брат згодом виїхав у Африку, у Кот д'Івуар, щоб працювати там разом з родичами своєї дружини.

Сум'яття все виразніше проступало на їхніх обличчях. Умм Зейнаб категорично сказала, що ніколи не наважиться повідомити про таке своїй зовиці. Вона не зможе, бо не витримає, коли побачить, як Багія, що була їй за сестру, почне побиватися й зомліє. Навіть Аббас сказав, що не знесе цього. Всі трое домовилися, що знайдуть прийнятний спосіб відкрити матері правду.

Минуло три дні, але вони так і не знайшли рішення. Вони боялися передбачити, як ця новина вплине на Багію. Раптом вона впаде на землю без пам'яті чи зайдеться невтішним істеричним плачем. Проте вони вирішили розповісти їй усе, що б не сталося, адже дитині за три дні будуть необхідні додаткові обстеження, і мати повинна знати правду.

Коли Аббас з дружиною прийшли до будинку брата, їх зустріла Багія з сином на руках. Вони сіли на софу, і Багія покликала чоловіка, що у цей час був на кухні; Абу Басем вийшов і приєднався до них. Брати та Умм Зейнаб презирнулися, ніби домовляючись дати Аббасові право почати розмову. Повагавшись мить, він заговорив до Багії,

котра покляла Басема у маленьке ліжечко й сиділа на стільці. Аббас повідомив їй правду спокійно й обережно, роблячи паузи, щоб шок був не таким сильним. Він сказав їй, що коли лікар розмовляв наодинці з її чоловіком, то сказав, що у хлопчика слабкий зір і йому потрібне лікування. Почувши ці слова, Багія різко піднялася зі стільця: її материнська інтуїція підказала їй, що справа серйозніша. Вона відразу пригадала, як чоловік приватно говорив з лікарем, але тоді вона не надала цьому значення.

Багія підійшла до Аббаса.

— Поясни мені, що значить «слабкий зір»? Ти кажеш правду чи приховуєш від мене щось гірше?

Вона заголосила. Муніф підійшов до неї, обійняв її й заплакав сам. Умм Зейнаб не змогла стримати сліз, і навіть Аббас заплакав. Муніф сказав дружині:

— Багіє, Басем не бачить. Наш син Басем сліпий.

Його голос урвався, і він розплакався ще дужче. Багія не могла повірити в те, що їй кажуть. Вона голосно скрикнула і почала квилити й причитати, аж раптом знесилена впала на софу. Її зовиця принесла пляшечку померанцевої води і побризкала нею на обличчя жінки. Багія отямилася на мить, але відразу зомліла знову. Умм Зейнаб тільки й могла знову побризкати на її обличчя водою та розтерти їй голову й чоло. Багія отямилася розгублена й стривожена і тихо заплакала. Умм Зейнаб вклала її на софі й сіла поруч з нею; Муніф та Аббас сіли на дивані навпроти. Мовчали всі, крім Багії — вона то заходилася риданням, то зітхаючи дивилася на сина і знову плакала.

Того вечора Умм Зейнаб залишилася в домі Муніфа поряд з Багією, не зімкнувши очей. Багія проплакала всю ніч без сну до самого світанку, поки її не здолала втома. Коли вона прокинулася вранці, то глянула навколо себе, і її погляд впав на сина, що грався у своєму ліжечку. Вона

спробувала піднятися, але не подужала, тож Умм Зейнаб підняла її і провела до ванної кімнати. Коли Багія повернулася й сіла на диван, то знову зайшлася риданням, примовляючи надломленим голосом: «Чому мій син? Чому Басем? Краще б осліпла я, а не він». Муніф сів поряд з нею і спробував заспокоїти її, повторюючи: «Така воля Господа. Така воля Господа».

Багія заслабла і спала кілька днів. Умм Зейнаб весь час допомагала їй і не покидала її ні на мить. Багія часто гірко плакала, притискаючи сина до грудей. Плач супроводжував кожен її крок і вдень, і вночі, хоча вона й розуміла, що сльози не зарадять і не повернуть зір очам її сина.

Майже місяць минув, поки Багія скинула з себе покрив жалоби. Якось уранці вона прокинулася сповнена рішучості, помолилась і пообіцяла собі, що перегорне цю болісну сторінку життя і відкриє іншу — нову й чисту. Вона подумала: «Віднині я не вважатиму свого сина Басема незрячим. Я допомагатиму йому подолати всі труднощі, що поставатимуть перед ним». Багія подякувала Богові за ту силу, яку Він дав їй того ранку, і відчула, що знову починає жити. Вона сподівалася мати ще дітей, які б стали братами і сестрами для Басема. Спокій огорнув її, і вона підвелася, щоб зайнятись хатніми справами і забути про свій жаль, поклавшись на Божу волю.